

Av ymsum ættum

Heimurin er nógv broyttur, og heimssamfelagið er í dag eitt heilt annað enn tað, vit sóu undir kalda krígnum heilt fram til endan á 80-árunum. Tá Berlin Múrunin fall sameindust eystur og vestur aftur. Ideologiska kríggjð ímillum kapitalismu og kommunismu endaði við at kommunistisk lond rapaðu, best lýst við sundurlutingini av Sovjetsamveldinum. At byrja við var hetta ein broyting frá einari tvípólaðari skipan, við bæði Sovjetsamveldinum og USA sum stórveldum, til eina einpólaða altjóða skipan, við USA sum einasta stórveldi. Meðan kalda kríggjð noyddi lond og andstøðuherlið at fara uppí antin vestur- ella eysturblokkin, hava 90-árin givið okkum altjóða yvirgang sum tað nýggju stóru hóttanina ímóti mannaættini, og eru flestu lond samd um at berjast ímóti hesum.

Broytingin í heimssamfelagnum eftir kalda kríggjð hevur eisini havt við sær, at pláss er fyri mikrostatum í heimssamfelagnum, og at teir ikki verða kroystur uppí eina alliansu.

Føroyar liggja í tí meira róliga partinum av heiminum og hava ikki sæð kríggj síðan seinna veraldarbardaga. Ósemjur innan í statum og millum lond verða á hesum leiðum ikki loystar við vápnadum stríði, men heldur við legitimum fólkaræðisligum managongdum.

Føroyar standa á einum vegamóti, heimastýrslógin og ríkisfelagsskapsskipanin í verandi líki eru ikki nøktandi. Danmark fer eftir øllum at døma longur inn í ES samstarvið, meðan alt bendir á, at Føroyar ynskja at standa uttanfyri. Vegamótið er soleiðis ikki bert íkomið av einum vilja til meira politiskt vald, men eisini tí at heimurin broytist. Um Danmark, sum væntað, samansjóðar seg meira í ES samstarvið, merkir tað einahelst, at tey fyra fyrivarnini¹ verða tikin av og at ES grundlógin verður sett í gildi fyri Danmark. Um ikki komið verður fram til eina praktiska og funktionella loysn millum Føroyar og Danmark, er avleiðingin, at ríkismál, sum Danmark sigur, at Føroyar ikki kunnu yvirtaka, tí tey eru partur av fullveldiskjarninni, verða stýrd úr Brússel. Soleiðis koma Føroyar onga beinleiðis politiska atgongd at hava til hesi málsøki, sum í dag í stóran mun eru undir

¹ Tey fyra fyrivarnini merkja, at Danmark í ES ikki luttekur í felags gjaldoyranum, ikki hevur felags ríkisborgararétt og ikki er við í felags herðnaðarsamstarvinum og felags rættarpolitikkinum.

teimum fyra fyrivarnunum og soleiðis koma undir yvirstatliga valdið hjá ES, sum Danmark letur til ES- kervið. Hetta fer fram, hóast allir politisku flokkarnir á tingi tvíhalda um, at avgerðarrætturin er á føroyskum hondum, og at Føroyar hava sjálvsavgerðarrætt.

Til ber eisini at tulka hesar broytingar soleiðis, at tað bert verða mál viðvíkjandi Danmark, sum verða stýrd úr Brússel, meðan ikki yvirtikin málsøkir viðvíkjandi Føroyum, verða stýrd úr Keypmannahavn, av danskari umsiting vegna Føroyar, uttanfyri ES-samtekstin eftir føroyskum vilja umvegis ríkislógartilmæli o.ø. Henda skipanin er tó hvørki praktisk, funktionell ella smidlig, og hví skulu málsøki serstøk fyri Føroyar verða stýrd úr Keypmannahavn?

Sum er hava Føroyar valt at standa uttanfyri ES. Men tað er ikki grunnleggjandi semja um, hvussu viðurskiftini við ES skulu verða skipað. Fara vit inn í ES sum partur av Danmark, fáa vit frælsa marknaðaratgongd, men stórt sæð øll yvirtikin málsøki eru øki, sum skulu undir ES-lógir og reglugerðir. Her kundu vit kanska væntað at fingið ein lim í ES-tinginum, eins og Grønland hevði, tá Grønland var limur. Velja vit framhaldandi at standa uttanfyri sum partur av Danmark, er neyðugt at finna eina prakiska og funtionella loysn. At gerast fullgildur og sjálvstøðugur limur í ES og samstundis partur av Danmark ber ikki til, men eru Føroyar fullveldi, er sjálvstøðugur limaskapur ein móguleiki. Men velja vit at standa uttanfyri, er eisini neyðugt, at vit finna aðrar partar at samstarva við enn bara ES.

Hesin trupulleikin rennur saman við menningini innan alheimssgerð. Her sæst ein altjóðagerð av málsøkjum, soleiðis at ráðharrar og ráðharrastovur í størri og størri mun arbeiða í altjóða felagsskapum uttanum uttanríkisráðini. Altjóða felagsskapirnar gerast fakliga serfrøðin, sum serliga smá lond hava tørv á, tí tey ikki sjálvi megna at hava serfrøði á øllum økjum. Kanningar vísa, at kravið fyri at sleppa við í samstarvið hjá altjóða felagsskapum vanlig er fullveldi, men at ein stórir partur av altjóða felagsskapunum góðtekur eitthvørt slag av limaskapi, so sum atlmaskapi ella samstarvi við ikki fullveldislond, um tey hava ræði á tí málsøki, arbeitt verður við. Tí eigur ein náttúrlig menning av Føroyum at verða, at vit í hvussu so er luttaka sjálvi innan altjóða samstarv á yvirtiknum málsøkjum. Tað er heilt einfalt neyðugt fyri at fylgja við í alheimssgerðini og altjóða menningini.

Soleiðis kann verða tikið til, at broytingin í altjóða samfelagnum hevur við sær, at hann støðugt er av ymsum ættum, sum ger tað neyðugt at endurbyggeja føroyska skýlið á tann hátt, at tað samstundis kann nýtast og rigga til ættirnar úr Danmark, ES og tí meira opna heimssamfelagnum.